

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Moderní hospodářské a sociální dějiny

Autoreferát disertační práce

Ing. Timur Kashapov

**Vztahy Československa a Sovětského svazu v době úpadku a
rozpadu sovětské říše**

**Relations between Czechoslovakia and the Soviet Union
during the Decline and Fall of the Soviet empire**

Vedoucí práce prof. PhDr. Ivan Jakubec, CSc.

2018

Úvod

Jako téma disertační práce autor zvolil problematiku vztahů Sovětského svazu a Československa v období krize a rozpadu sovětského bloku (1982 až 1992). Hlavním cílem byla kritická analýza vzájemných vztahů v historickém průřezu, z níž by bylo patrné, jaké negativní i pozitivní vnitřní i vnější faktory hospodářského, politického i ideologického charakteru zásadním způsobem ovlivňovaly spolupráci v daném období.

Cílem byl také historický rozbor příčin a konkrétního průběhu závěrečné etapy vývoje sovětsko-československých vztahů. Nejpodstatnějším úkolem však bylo postižení pokud možno všech podstatných souvislostí vývoje těchto vztahů. Souběžně s tím se řešila všeobecná krize komunistických režimů.

Materiál by měl splňovat i účel stát se komplexním kompendiem období nejnaktivnější spolupráce dvou zemí v době, kdy opět dochází k obnovení vzájemných vztahů. Práce je zaměřena i na to, aby zhodnotila přínosy a negativa kooperace Československa s SSSR, podrobněji ukázala na příkladu vývoje, organizace a struktury spolupráce podstatu jejich vztahů v rámci sovětského ekonomického systému, založeném na principu všeobecného plánování a absenci osobní iniciativy.

Analyzovány důvody, proč se nové politické elity bývalých komunistických zemí bezprostředně po rozpadu sovětského bloku zaměřily na likvidaci organizací socialistického společenství, izolaci Sovětského svazu/Ruska a přerušeni vzájemných ekonomických vazeb v maximálně možné míře. Část textu se věnuje specifickým problémům ekonomické spolupráce podle sfér specializace, tj. zahraničního obchodu, mezinárodní specializace a kooperace výroby, spolupráce v oblasti investiční výstavby a vědeckotechnické spolupráce.

Vybrané téma autor považuje za významné z toho důvodu, že na jeho základě se dá uvažovat o politických nebo ekonomických tendencích daného období, lze vysvětlit specifiku současných vztahů Ruské federace a České republiky, ukázat hospodářský potenciál vzájemného obchodu.

Důvodem, proč autor zaměřil svou disertační práci na uvedené období, je mj. velký zájem o výzkum dané problematiky, ale také zjištění příčin kolapsu socialistického experimentu, formulace „ponaučení“ pro budoucí vývoj, ale i obecný zájem o vztahy dvou zemí v podmínkách vzrůstajícího objemu kooperace a intenzity

kulturní interakce národů. Autor považuje práci za významnou i z hlediska současného stavu výzkumu problematiky.

Práce je koncipována převážně jako jedinečná případová studie, věnovaná desetiletému období spolupráce SSSR a Československa. Usiluje tedy o komplexní a hlubokou analýzu jevů, charakteristických pro vzájemné vztahy.

Pro zpracování disertační práce autor využil empiricko-analytickou metodu (nastudování pramenů a literatury, publikací a dokumentů, které jsou k tomuto tématu k dispozici a s tématem úzce souvisejí), komparaci pramenů, analýzu a sekundární analýzu dokumentů, a tradiční metody historikovy práce: indukce-dedukce, přímá-nepřímá metoda, analýza-syntéza, synchronní-diachronní popis, retrospektivní metoda, komparativní metoda i metoda sondy.

Při výzkumu československo-sovětských vztahů v 80. letech až počátku 90. let můžeme dnes vycházet z již velice bohaté palety memoárů, částečně uvolněných ruských archivních fondů a fondů českých archivů. Klíčovým zdrojem pro získání potřebných dokumentů z historických období byly dokumenty z ruských (zejména Rossijskij gossudarstvennyj archiv novejšej istorii, Archiv vněšněj politiky Rossijskoj federacii) a českých archivů.

Obecně lze konstatovat, že literatura, která by se věnovala výhradně československo-sovětským vztahům je velmi omezená. V ruském prostředí se touto problematikou zabývali např. A.D. Nekipelov a I.I. Orlik, v českém PhDr. Emil Voráček, DrSc., přitom západní autoři zkoumali především fungování a obchod v rámci sovětského bloku jako celku. Z tohoto hlediska za přínosné lze považovat práce anglicky píšících odborníků, zejména P. Hansona, S. Saxonberga, M. Coxe, A. Browne, M. Ellmane, V. Kontoroviče a českých autorů – M. Pullmana, I. Jakubce, V. Kotyky, V. Průchy, O. Turka, J. Vykoukala aj.

Disertační práce se zaměřuje na analýzu československo-sovětských vztahů komplexnějším pohledem zahrnujícím různé politické, ekonomické i ideologické aspekty odrážející odlišný vývoj obou zemí. Vzhledem k tomu byla rozčleněna do čtyř kapitol.

Úvod první kapitoly obsahuje teoretický výklad o silných a slabých stránkách socialistické ekonomiky, coby výchozího rámce rozvoje vzájemných vztahů

Československa a Sovětského svazu, krátké shrnutí problematiky spolupráce obou zemí v sedmdesátých letech 20. století a problematických skutečností vývoje bilaterální spolupráce.

Záměrem druhé kapitoly je analýza dynamiky změn v československo-sovětských hospodářských a politických vztazích v období „vlády“ generálních tajemníků KSSS Jurije Andropova a Konstantina Černěnka (1982-1985). Osvětlena též podstata jejich reformních kroků a vlivu na vzájemný obchod, vědeckotechnická spolupráce a společná investiční činnost.

Ve třetí kapitole se autor zaměřil na základní analýzu nejdůležitějších okamžiků spolupráce SSSR a ČSSR v období Gorbačovovy Perestrojky. Pozornost je věnována fenoménu Perestrojky v obou zemích, její podstatě a vlivu na vzájemnou spolupráci.

Analýza specifikuje spolupráci v energetickém odvětví (převážně atomovém) i vzájemný obchod v čase a struktuře. Cílem této části je kvantifikace vzájemných dodávek a jejich reálného významu pro obě země, a určení toho, kdo více profitoval ze stávající struktury vzájemného obchodu, investiční činnosti, vědeckotechnické kooperace a jiných oblastí bilaterální kooperace.

Závěrečná kapitola je zaměřena na vývoj obchodní směny (obrat, bilance, vývoz a dovoz), analýzu politických a diplomatických mezníků – mezinárodních smluv a dohod – a dalších faktorů, které formovaly objem a charakter obchodního a ekonomického partnerství mezi ČSFR a Ruskou federací.

Dosažené výsledky

Pokus vybudovat v Československu ve spojení se SSSR a dalšími zeměmi nový společenský řád, jakkoliv se slovně opíral o myšlenky Karla Marxe, přebíral dobrovolně i nuceně sovětský model, který ovšem vycházel z jiných myšlenek než Marxových a jiných podmínek než československých. Ekonomice ČSSR byla od vzniku socialistického společenství určena úloha strojírenské velmoci.

Začlenění do východního bloku znamenalo pro ČSSR nejen jednoznačnou hospodářskou orientaci podle zájmů a potřeb SSSR, ale současně také určitou strukturu výměny zboží se Sovětským svazem. Československo-sovětské obchodní vztahy byly předurčeny vhodnou strukturou národního hospodářství, závislostí na vnějších zdrojích surovin, zeměpisnou blízkostí a bohatou tradicí průmyslové výroby. Charakter bilaterální spolupráce s SSSR definoval systém založený na výměně „surovin za stroje“, užší vědecko-technické kooperaci a účasti Československa na investičních projektech v Sovětském svazu.

Po celé zkoumané období Sovětský svaz představoval pro ČSSR jednoho z největších obchodních partnerů. Ve vývozu do Sovětského svazu převažovaly stroje a zařízení, paliva, hmoty a suroviny, ale i průmyslové spotřební zboží; mezi dovozní komodity patřily paliva a nerostné suroviny (nebyly dostačující ani v kvalitě, ani v kvantitě) na druhém místě pak stroje a zařízení. Pro Moskvu bylo Československo dodavatelem strojírenského zboží a zařízení pro několik klíčových odvětví, především lehký průmysl, potravinářství, ocelářství, dopravu apod. Často ČSSR vystupovala v roli výhradního dodavatele daného typu zařízení.

Relativně úspěšný vývoj sovětsko-československých vztahů v 60. a 70. letech byl ve druhé polovině 70. let velmi negativně ovlivněn změnami ve světovém hospodářství. Např. první ropný šok vyžádal výrazné změny v obchodních mechanismech RVHP, a ani ČSSR se nevyhnula výraznému zvýšení cen ropy a zhoršení směnných relací, což se výrazně promítlo mj. do podoby československého palivo-energetického komplexu, rozvoje uhelné i jaderné energetiky. Jako velmi problematické se jevílo přenesení dopadů zahraničních cen na mikroekonomickou úroveň podniků, jež byla pro možnosti adaptace hospodářství ČSSR na nové vnější podmínky zásadní.

V celém sledovaném období (s výjimkou roku 1989) se vývoz do SSSR zvyšoval, dovoz po roce 1986 prakticky stagnoval. Dynamika dovozu a vývozu byla

různá. Celková rostoucí aktivní obchodní bilance ve druhé polovině 80. let byla však výsledkem především poklesu cen dovážených energetických zdrojů nikoliv dosahování vyšších vývozních cen.

Výhodou obchodu se Sovětským svazem pro ČSSR byly především levné suroviny a paliva, které československé hospodářství mohlo odebírat za nižší ceny než na světových trzích, neboť si udrželo věřitelskou pozici. Mezi další pozitivní stránky patřily neomezený přístup na sovětský trh, pozice výhradního dodavatele některých produktů a zajištěný odbyt na velkém vnitřním trhu SSSR.

Československá ekonomika profitovala z účasti Sovětského svazu na výstavbě dopravní infrastruktury. Společná politika byla uplatňována i ve vztahu ke třetím zemím. Vysoký objem sovětských objednávek pro československé podniky zajišťoval vysokou zaměstnanost a růst průmyslové výroby. Přínosným momentem bilaterální spolupráce byl fakt postupného přechodu na tržní základ ve vzájemných vztazích, které se projevilo uzavřením nových bilaterálních smluv mezi Československem a jednotlivými regiony bývalého Sovětského svazu.

Československo se také aktivně zapojovalo do kooperace s SSSR v oblasti vědecko-technické spolupráce, vzájemné výměny licencí a výrobních postupů. Díky československým úvěrům a odborné pomoci při výstavbě průmyslových objektů, zdokonalení výrobních procesů a předávání odborných zkušeností bylo sovětské hospodářství schopné zdokonalovat vlastní výrobní struktury a procesy, organizovat výrobu daných produktů na vlastním území a zlepšovat dopravní a produkční infrastrukturu.

Prostudované dokumenty opravňují k obecnějším hospodářským závěrům a dovolují se vyslovit o významu obchodních styků Československa a Sovětského svazu. Ale na základě toho, co již bylo uvedeno, lze jen těžko dát plně odůvodněnou odpověď na otázku, pro kterou z obou obchodujících stran byl obchod výhodnější a výnosnější. Nicméně stávající struktura zahraničního obchodu a vědeckotechnické a investiční spolupráce odpovídala spíše vojensko-strategickým požadavkům SSSR (RVHP) než potřebám moderní ekonomiky intenzivního typu.

Možnosti pro intenzifikaci ekonomiky postrádaly i mnohé dohody o přímých vztazích mezi československými podniky a jejich partnery v zahraničí, zejména v SSSR, jejichž počet po roce 1987 narůstal velkým tempem. Často však zůstalo jen u prosté výměny zboží, neboť stávající mechanismus nebyl připraven na využívání předností mezinárodní specializace a kooperace výroby.

Přílišná specializace československé ekonomiky na produkci těžkého strojírenského průmyslu však negativně determinovala hospodářské výsledky země. Zajištění růstu těžkého průmyslu, které zůstávalo prioritou ekonomické politiky, se stále více dostávalo do rozporu s možnostmi a potřebami moderního rozvoje.

V důsledku investiční podpory produkce výrobních prostředků se zakonzervovala struktura ekonomiky s nadměrným zastoupením těžkého průmyslu, palivoenergetického komplexu, strojírenství a hutnictví, s nízkým podílem spotřebních odvětví. Přetrvávající důraz na rozvoj materiálně a energeticky náročných výrob v těžkém průmyslu vedl v podmínkách omezené surovinové základny jak k růstu importní závislosti československého hospodářství na SSSR, tak k růstu objemů odebíraných surovin. Ztrátu motivace a zajištěný odbyt v SSSR nebo špatnou ekologickou situaci v důsledku průmyslové struktury lze považovat za další nevýhody vzájemného obchodu pro ČSSR.

Celkově můžeme konstatovat, že se vzájemný obchod Československa a Sovětského svazu nerozvíjel v souladu se zájmy ČSSR, nebylo dosaženo plánované výše vývozu, neúměrně rostly i požadavky na dovozy. Československá zahraničně obchodní směna byla zaměřena na řešení disproporcí a nedostatků uvnitř sovětské ekonomiky a nevedla ke zvýšení výkonnosti vlastního hospodářství.

Po rozpadu sovětského bloku Československo a SSSR shodně postrádaly koncepční přístup k rozvoji ekonomických a obchodních vztahů na vládní úrovni. Proces přizpůsobování se obou zemí novým podmínkám měl nepředvídatelný a chaotický průběh, významně ovlivnil i charakter jejich spolupráce.

Objektivní a subjektivní potíže v rozvoji vzájemných vztahů, složitý politický vývoj v obou zemích, nepřehlednost procesu rozdělení Československa a ekonomická situace v Rusku vedly k tomu, že v roce 1993 intenzita vzájemného obchodu dosáhla historického minima. Opětovný vzestup rusko-českého obchodu byl zaznamenán až po roce 1999.

Seznam pramenů a literatury

Nevydané prameny

I. Akademiya nauk RF (AN RF)

fond 578, Upravlenie vněšnich snošenij AN SSSR, inventura 423, číslo jednací 4222, Protokol peregovorov predstaviteľej UNSS AN SSSR i UVS ČSAN po itogam sotrudničestva za 1980-1982 gg.

fond 578, i. 464, čj. 4301, Spravki o naučnoj dejatělnosti sovětských učonych i naučnye nagrady.

fond 579, i. 10, čj. 423, Protokol peregovorov AN SSSR i ČSAN po itogam sotrudničestva za 1983-1984 gg.

fond 1678, i. 1, čj. 1042, Protokol sověšanija postojanno dejstvujusej rabočej gruppy po kosmičeskoj svjazi programy Interkosmos.

fond 1678, i. 1, čj. 1032, Protokol XVII sověšanija postojanno dejstvujusej rabočej gruppy socialističeskich stran.

II. Rossijskij gosudarstvennyj archiv novějšej istorii (RGANI)

fond 89, i. 62, čj. 108, O sobytijach v Vostočnoj Evrope i pozicii SSSR.

fond 89, i. 124, čj. 223, O někotorych měrach po usileniju političeskogo vlijanija na Čechoslovakiju.

III. Archiv ekonomiky pri Gosudarstvennom archive Rossijskoj Federacii (AE GARF)

fond 48, i. 295, čj. 64032, O roli SSSR pri udovletvorenii toplivnych potrebnoščej stran-členov SEV.

fond 302, i. 2, čj. 4592, Postojannoje predstaviteľ'stvo SSSR pri SEV.

fond 685, i. 4, čj. 552, Obsužděnie systemy rasčotov v ramkach torgovli stran-členov SEV.

fond 2, i. 1956, signatura 302/2/V, čj. 1782, Statističeskij sbornik torgovli stran-členov SEV za 1985 god.

fond 2, i. 1969, signatura 302/2/V, čj. 1786, Ekonomičeskoe razvitie Sovetskogo Sojuza v 1988 g.

fond 2, i. 1981, signatura 302/2/V, čj. 1806, Informacija Sekretariata SEV.

fond 2, i. 2033, signatura 302/2/V, čj. 1855, Statističeskij sbornik trgovli stran-členov SEV za 1986 god.

fond 2, i. 2155, signatura 302/2/V, čj. I2-II, Narodnoe chozjastvo stran-členov SEV.

fond 2, i. 2163, signatura 302/2/V, čj. I2-II, Analiz razvitija stran-členov SEV v pervoi polovinė 80-ch gg.

fond 2, i. 2410, signatura 302/2/V, čj. I2-I5, Strany-členy SEV i ich vzaimodějstvie v 1987-1988 gg.

fond 413, i. 32, čj. 957, O sovětsko-čechoslovackich otnošenijach v 1980 godu.

fond 413, i. 32, čj. 958, Obzor ekonomiki ČSSR v 1 polugodii 1980 goda.

fond 413, i. 32, čj. 240, Sotrudničestvo čechoslovackich i sovětských predprijatij v pervoi polovinė 1982 goda.

fond 302, i. 2, čj. 2273, Soglašenje o mnogostoronněm ekonomičeskom i naučno-techničeskom sotrudničestvě stran-členov SEV.

fond 302, i. 2, čj. 1536, Spravka o sostojanii i razvitii ekonomičeskogo sotrudničestva SSR i ČSSR v 1975-1985 gg.

fond 413, i. 32, čj. 892-894, Protokol vypolněnija vzajimnych postavok tovarov po sostojaniju na 1 janvarja 1983 goda za period 1978-1982 gg.

fond 413, i. 32, čj. 3127, Postavki osnovnych tovarov v 1983 godu.

fond 413, j. 32, čj. 1602, Protokol proverki vypolněnija vzajimnych postavok tovarov SSSR i ČSSR na period 1976-1980 gg.

fond 413, i. 32, čj. 1601, Soglašenje meždu SSSR i ČSSR o vzaimosvjazannyh postavkach někotorych syrjevych tovarov v 1981-1985 gg.

fond 413, i. 32, čj. 4227, Spisok tovarov, podležašich postavke v ramkach dvustoronnego sotrudničestva SSSR i ČSSR.

fond 4372, i. 67, čj. 8783, Obšaja ocenka rezul'tatov razvitija narodnogo chozjajstva ČSSR za 10 měsjacev 1988 goda.

IV. Rossijskij gosudarstvennyj archiv novějšej istorii

fond 89, i. 67, čj. 19, Kollektivnoe pismo sekretarej Posol'stva SSSR v ČSSR.

fond 89, i. 61, čj. 6, Někotorye zaměččanja po voprosu voenno-političesko akcii 21 avgusta 1968 goda.

fond 89, i. 9, čj. 124, O někotorych měrach po usilěniju politiko-iděologičeskogo vlijanija na Čechoslovakiju.

V. Národní archiv ČR

Fond ústředního výboru KSČ (1983), čj. 3611/23, Zpráva o vývoji národního hospodářství a plnění státního plánu ČSSR v roce 1982.

Fond ústředního výboru KSČ (1983), čj. 3698/23, Zpráva o výsledcích XXIII. zasedání Mezivládní československo-sovětské komise pro hospodářskou a vědeckotechnickou spolupráci.

Fond ústředního výboru KSČ (1984), čj. 3781/23, Zpráva o vývoji národního hospodářství a plnění státního plánu ČSSR v roce 1983.

Fond ústředního výboru KSČ (1984), čj. 8601/23, Stanovisko ekonomického oddělení pro jednání předsednictva ÚV KSČ k návrhu programu dlouhodobé hospodářské a vědeckotechnické spolupráce mezi ČSSR a SSSR na období do roku 2000.

Fond ústředního výboru KSČ (1984), čj. 6857/23, Seznam ministerstev, sdružení, podniků a organizací, které uskutečňují nebo budou uskutečňovat spolupráci na základě přímých styků.

Fond ústředního výboru KSČ (1985), čj. 8601/23, Program dlouhodobé hospodářské a vědeckotechnické spolupráce mezi ČSSR a SSSR na období do roku 2000.

Fond ústředního výboru KSČ (1985), čj. 8426/23, Stanovisko ekonomického oddělení ÚV KSČ k informaci o současném stavu a problémech prací na návrhu 8. pětiletého plánu.

Fond ústředního výboru KSČ (1985), čj. 6836/23 – Informace o výsledcích ekonomické porady členských států RVHP na nejvyšší úrovni.

Fond ústředního výboru KSČ (1988), čj. 3966/24 – Zpráva o vývoji národního hospodářství a plnění státního plánu ČSSR za 1. – 3. čtvrtletí 1987.

Fond ústředního výboru KSČ (1988), čj. 2386/24, O některých aktuálních otázkách rozvoje sovětsko-československé hospodářské a vědeckotechnické spolupráce.

Fond ústředního výboru KSČ (1988), čj. 1770/24, Politickoorganizační zabezpečení Zásad přebudování hospodářského mechanismu ČSSR.

Fond ústředního výboru KSČ (1989), čj. 5153/24, Program ideologické spolupráce mezi KSSS a KSČ.

Fond ústředního výboru KSČ (1989), čj. 6646/24, Opatření přijatá k regulaci pracovních příjmů.

Fond ústředního výboru KSČ (1989), čj. 2216/24, Zpráva o vývoji národního hospodářství a plnění státního plánu za rok 1988.

Fond ústředního výboru KSČ (1989), čj. 8908/24, Východiska a cíle sociálně ekonomického rozvoje ČSSR pro 9. pětiletku a další období.

Fond ústředního výboru KSČ (1989), čj. 7701/24, Základní problémy vývoje národního hospodářství ČSSR v 8. pětiletce.

Fond ústředního výboru KSČ (fond K. Gottwald), čj. 100/24, svazek 82, archivní jednotka 1031.

Fond Ministerstvo průmyslu, kart. 1448, složka Jáchymovské doly n.p. Jáchymov 1945-48, Zápis o poradě konané 22. 1. 1946 u generálního ředitelství Československých dolů za účasti zástupců sovětských a českých.

VI. Archiv Ministerstva vnitra ČR

Archiv Ministerstva vnitra ČR, fond A 2/1 signatura 1244, SÚA – A ÚV KSČ, fond 02/2, svazek 185, archivní jednotka 254, bod 2b.

Vydané prameny

ANDROPOV, J.V., *Izbrannye reči i stat'i*, Moskva 1984.

CENTRÁLNÍ BANKA ČR, Tabulka kurzů měn Centrální banky ČR. 1991-1992 [cit. 2011-16-10]. Dostupné z www:

http://www.cnb.cz/miranda2/m2/cs/financni_trhy/devizovy_trh/kurzy_devizoveho_trhu/vybrane.html?mena=USD&od=01.01.1991&do=31.12.1991.

Dohoda mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o přechodu na nové podmínky provádění obchodně ekonomických vztahů mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Svazem sovětských socialistických republik. [cit. 2011-30-10]. Dostupné z www: <http://docs.pravo.ru/document/view/20048213/>.

Dohoda o přepravě sovětského zemního plynu do zemí západní Evropy přes území Československé socialistické republiky a výměnný dopis a Protokol k Dohodě o přepravě sovětského zemního do zemí západní Evropy. [cit. 2011-27-10]. Dostupné z www: <http://docs.pravo.ru/document/view/20020678/>.

FEDERÁLNÍ SHROMÁŽDĚNÍ ČSFR (1991): Zpráva o hospodářské situaci ČSFR a hospodářské politice federální vlády, VI. v. o. [cit. 2011-03-11]. Dostupné z www: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0554_03.htm.

FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Statistická ročenka ČSSR 1989*, Praha 1989.

FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Statistická ročenka ČSSR 1991*, Praha 1991.

- FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Statistická ročenka ČSFR 1993*, Praha 1993.
- GORBAČOV, M.S., *Michail Gorbačov: žizň i reformy*, 1. část, Moskva 1995.
- GORBAČOV, M.S., *Michail Gorbačov: žizň i reformy*, 2. část, Moskva 1995.
- GORBAČOV, M.S., *Perestrojka i novoje myšlenije dlja našej strany i dlja vsego mira*, Moskva 1987.
- GOSKOMSTAT, *Narodnoe chozjajstvo SSSR v 1983 godu*, Moskva 1984.
- GOSKOMSTAT, *Narodnoe chozjajstvo SSSR v 1986 godu*, Moskva 1987.
- GOSKOMSTAT, *Rossijskaya federaciya 1992*, Moskva 1993.
- GOSKOMSTAT, *Rossijskaya federaciya v 1994 godu*, Moskva 1995.
- GOSKOMSTAT, *Rossijskij Statističeskij ežegodnik 1991*, Moskva 1992.
- GOSKOMSTAT, *Vnešnjaja trgovlja SSSR v 1987 godu*, Moskva 1987.
- GOSKOMSTAT, *Vnešnjaja trgovlja SSSR v 1989 godu*, Moskva 1989.
- GRIŠIN, V.V., *Ot Chruščova do Gorbačova*, Moskva 1996. ISBN: 5870561639.
- ČUBAJS, A.B., *Ekonomičeskie zapiski*, Moskva 2008.
- JAKOVLEV, A.N., *Omut pamyati. Ot Stolypina do Putina*, Moskva 2001. ISBN: 5-264-00526-5.
- JANČÍK, D., *Vývoz československého uranu do Sovětského svazu v letech 1946-1959*, in: *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, č. 7, 2007, s. 194-208.
- JOINT ECONOMIC COMMITTEE, *East European economies. Slow growth in the 1980's*, Washington 1985-1986.
- MEDVĚDEV, V.A., *V komande Gorbačova: vzglyad iznutri*, Moskva 1994. ISBN: 5-88528-038.
- MINISTERSTVO VNĚŠNĚJ TORGOVLI SSSR, *Vnešněekonomičeskie svjazi SSSR 1980*, Moskva 1981.
- MINISTERSTVO VNĚŠNĚJ TORGOVLI SSSR, *Vnešnjaja trgovlja SSSR za 1922-1981 gg.*, Moskva 1982.
- MINISTERSTVO VNĚŠNĚJ TORGOVLI SSSR, *Vnešněekonomičeskie svjazi SSSR v 1989 godu*, Moskva 1990.
- MINISTERSTVO VNĚŠNĚJ TORGOVLI SSSR, *Vnešněekonomičeskie svjazi SSSR 1990*, Moskva 1992.
- MINISTERSTVO VNĚŠNĚEKONOMIČESKICH OTNOŠENIJ RF, *Analyz vněšněj trgovli MVO RF v 1992 godu*. [cit. 2011-31-10]. Dostupné z [www: http://protown.ru/information/hidden/3025.html](http://protown.ru/information/hidden/3025.html).

Platební dohoda z 28. prosince 1990 a Protokolu k platební dohodě z 18. července 1991. [cit. 2011-20-10]. Dostupné z www:

http://www.mid.ru/bdomp/spd_md.nsf/0/457B58E8D8A2A402C3257922001CF4D6.

Protokol o obchodně ekonomických vztazích v roce 1992 a Mezibankovní ujednání.

[cit. 2011-23-10]. Dostupné z www: <http://www.referent.ru/1/30235>.

Protokol vlády RSFSR a vlády ČSFR o ekonomických a obchodních vztazích zemí v roce 1992 (16. ledna 1992). [cit. 2011-30-10]. Dostupné z www:

<http://russia.bestpravo.ru/fed1992/data03/tex15379.htm>.

ŠACHNAZAROV, G., *S voždymi i bez nich*, Moskva 2001. ISBN: 5-264-00460-9.

UNCTAD, *Handbook of trade and development statistics*, London 1988.

Literatura

ADAM, J., *Transformation to a market economy on the former Czechoslovakia*, in: *Europe-Asia Studies* 45, 1993, č. 4, s. 627-645.

ADAMOVIČOVÁ, R., *Zahraniční obchod Československa se Sovětským Svazem a jeho význam pro rozvoj národního hospodářství ČSSR*, Bratislava 1973.

AGANBEGYAN, A.G., *La restructuration économique en URSS et les relations économiques internationales*, in: *Revue française d'économie* 4, 1989, č. 4, s. 5-22.

ALLEN, R.C., *The rise and decline of the Soviet economy*, in: *Canadian Journal of Economics* 34, 2001, č. 4, s. 859-881.

ANDREEV, A.K., *Organizacija upravljenja vněšněj togrovlj v evropejskich stranach-členach SEV*, Moskva 1988.

ASH, T.G., *The uses of adversity: essays on the fate of Central Europe*, London 1989. ISBN: 0140140182.

AUKUCIONEK, C.P., *Empirika perechoda k rynku. Opyt Rossii*, Moskva 1998. ISBN: 502008283X.

AUSCH, S., *Theory and Practice of CMEA Cooperation: The Legacy and the Aftermath of Its Termination*, Budapest 1987. ISBN: 9786100122026.

AZOV, V., RUBINŠTEJN, G., *Vnešnjaja tovgovlja SSSR*, Moskva 1977.

BÁLEK, A., *Československá ekonomika v druhé polovině 80. let minulého století*, in: *Acta Oeconomica Pragensia* 15, 2007, č. 7, s. 45-54.

BARUTIN, J.M., ILJIN, A.L., KADACKIJ, V.F., *Epocha Jelcina. 1988-2000*, Praha 2003.

BEKMAN, I., *Jaděrnaja industrija*, Moskva 2005.

- BEREND, I., *Central and Eastern Europe, 1944-1993: Detour from the Periphery to the Periphery*, Cambridge 1999. ISBN: 0521663520.
- BEREND, T.I., *From the Soviet bloc to the European Union: The Economic and Social Transformation of Central and Eastern Europe Since 1973*, Cambridge 2009. ISBN: 052149365X.
- BLACK, C., *Rebirth: a history of Europe since World War II*, London 2000. ISBN: 978-0813336640.
- BRADA, J., HEWETT, E.A., *Reforms in foreign economic relations of Eastern Europe and the Soviet Union*, Duke 1988. ISBN: 0822308525.
- BREDOVA, V., *Infljacija i dochody naselenija v Vostočnoj Evropě*, in: *Mirovaja ekonomika i međunarodne otnošenija* 36, 1993, č. 4, s. 81-89.
- BROWN, A., KASER, M., *Soviet policy for the 1980's*, Indiana 1982. ISBN: 9780030593147.
- BROWN, A., *Seven years that changed the world*, Oxford 2007. ISBN: 9780199562459.
- BROWN, A., *The rise and fall of communism*, London 2010. ISBN: 978-1845950675.
- BRZEZINSKI, Z., *Volba. Globální nadvláda nebo globální vedení*, Praha 2004.
- BUCHARIN, N.I., *Ekonomika perechodnogo perioda*, Moskva 2008. ISBN: 978-5-8243-0935-5.
- BUCHHEIM, C., *Einführung in die Wirtschaftsgeschichte*, Munchen 1997. ISBN: 9783406419010.
- BULÍŘ, A., ZIELENIEC, J., *Československo na rozcestí*, Praha 1990. ISBN: 807106002X.
- ČERNJAEV, A.S., *Šest' let s Gorbačovym*, Moskva 1993. ISBN: 5-01-004042-5.
- CIPKOWSKI, P., *Revolution in Eastern Europe: Understanding the Collapse of Communism in Poland, Hungary, East Germany, Czechoslovakia, Romania and the Soviet Union (Our Changing World)*, Washington 1991. ISBN: 978-0471539681.
- ČISTYAKOV, M.A., *ČSSR – ekonomika i vnešnjaja trgovlja*, Moskva 1963.
- COHEN, A.B., *Sobering Up: The Impact of the 1985-1988 Russian Anti-Alcohol Campaign on Child Health*. [cit. 2014-31-01]. Dostupné z [www: http://www.cid.harvard.edu/neudc07/docs/neudc07_s3_p01_cohen.pdf](http://www.cid.harvard.edu/neudc07/docs/neudc07_s3_p01_cohen.pdf).
- COHEN, S., *Vopros voprosov. Počemu ne stalo Sovetskogo sojuza*, Petrohrad 2007. ISBN: ISBN: 978-5-94881-076-8.

- COOK, L.J., *Brezhnev's 'social contract' and Gorbachev's reforms (1986-89)*, in: Soviet Studies 44, 1992, č. 1, s. 37-56.
- COX, M., *Rethinking the Soviet Collapse. Sovietology. The Death of Communism and the New Russia. How the Soviet Union Disappeared*, London 1995.
- CROZIER, B., *The rise and fall of the Soviet empire*, Michigan 1999. ISBN: 0761520570.
- CSABA, L., *Joint investments and mutual advantages in the CMEA: retrospection and prognosis*, in: Soviet studies 37, 1985, č. 2, str. 227-247.
- CSABA, L., *New Features of the Hungarian Economic Mechanism in the Mid-Eighties*, in: New Hungarian Quarterly 24, 1989, č. 90, s. 36-59.
- CVVM, *Vztahy ČR s jinými státy. Naše společnost 2003. Termín terénního šetření: 19.-25.6.2003*. 2003 [cit. 2011-20-10].
- DANIŠ, D., CABÁNEKOVÁ, H. a spol., *Atómy na Slovensku*, Bratislava: Slovenská nukleárna spoločnosť 2006.
- DANŠIN, A.L., *Čechiya i Slovakiya: šokovaya terapiya ili postepennost?*, in: Mirovaja ekonomika i meždunarodnye otnosheniya 37, 1994, č. 10, s. 92-100.
- DANŠINA, V.N., *Ekonomičeskoe razvitie ČSSR*, 2. vydání, Moskva 1978.
- DANŠINA, V.N., *Ekonomika Čechoslovakii v 80-e gody: struktura i effektivnost'*, Moskva 1988.
- DAVIES, N., *Evropa: dějiny jednoho kontinentu*, 2. vydání, Praha 2005. ISBN: 80-7260-138-5.
- DĚDEK, O., *Ekonomické aspekty zániku Československa. Příklad kulturního rozchodu národů*, Praha 1997. ISBN: 8071684422.
- DEJMEK, J., *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992)*, Praha 2002. ISBN: 80-86547-07-8.
- DELACOUR DUBANBIN, J.P., *The Cold war: the great powers and their allies*, London 1994. ISBN: 0582228662.
- Dostupné z www: www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100234s_pm30616.doc.
- DRÁPALA, M., *Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2000. 682 s. Obzor; sv. 31. ISBN 80-7260-046-X.
- DUKES, P., *A history of Russia: medieval, modern, contemporary*, Basingstoke 1998.
- DURMAN, K., *Útěk od praporů: Kreml a krize impéria 1964-1991*, Praha 1998. ISBN: 8071846724.

- DYBA, K., CHALOUPKA, J., ZEMAN, K., *Postavení ČSSR ve světové ekonomice*, Praha 1984.
- EBON, M., *The Andropov file: the life and ideas of Yuri V. Andropov, general secretary of the Communist Party of the Soviet Union*, Michigan 1993. ISBN: 9780070188617.
- EGOROVA, N.I., ČUBARJAN, A.O., *Sovetskaja vněšnjaja politika v gody „Cholodnoj vojny“ (1945-1985)*, Moskva 2003. ISBN: 5-224-04305-0.
- EICHENGREEN, B., *The European economy since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond*, Princeton 2008. ISBN: 1400829542.
- ELLMAN, M., KONTOROVÍČ, V., *The destruction of the Soviet system. An insiders' history*, London 1998. ISBN: 0765635151.
- ERICSON, R.E., *The Soviet Union 1979-1990*, London 1990. ISBN: 1558151036.
- FALTUS, J., PRŮCHA V., *Všeobecné hospodářské dějiny 19. a 20. století*, Praha 1996. ISBN: 80-7079-931-5.
- FELKAY, A., *Yeltsin's Russia and the West*, California 2002. ISBN: 0275965384.
- FINGERLAND, J., *Národohospodářský komplex SSSR a československo-sovětská spolupráce*, Praha 1989.
- FINGERLAND, J., *Rozvoj reformních ekonomik a změny orientace jejich vnějších ekonomických vztahů (se zřetelem k ČSFR)*, Praha 1991. ISBN: 8070060646.
- FOWKES, B., *The post-communist era: Change and Continuity in Eastern Europe*, London 1999. ISBN: 978-0312223687.
- FOWKES, B., *The rise and fall of communism in Eastern Europe*, London 1995. ISBN: 978-0333651063.
- FREJKA, L., *26. únor 1948 v československém hospodářství*, Praha 1948.
- FRIEDLANDER, M., *Foreign trade in Eastern Europe and the Soviet Union*, Michigan 1990.
- GAJDAR, J.T., *Gibel' imperii. Uroki dlya sovremennoj Rossii*, Moskva 2013. ISBN: 978-5-17-077873-7.
- GAJDAR, J.T., *Ekonomika perechodnogo perioda. Očerki ekonomičeskoj politiki postkommunističeskoj Rossii. 1991-1997*, Moskva 1998.
- GATI, C., *The Bloc That Failed: Soviet-East European Relations in Transition*, Indiana 1990. ISBN: 978-0253325310.
- GERON, L., *Soviet foreign economic policy under Perestroika*, London 1991.

- GERŠLOVA, J., SEKANINA, M., *Lexikon našich hospodářských dějin 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech*, Praha 2003. ISBN: 80-7277-178-7.
- GINSBURGS, G., SLUSSER, R., *A calendar of Soviet treaties: 1958-1973*, Alphen aan den Rijn 1981.
- GUSEINOV, R., *Istorija ekonomiki Rossii*, Moskva 1999.
- GUSEJNOV, R., *Istorija mirovoj ekonomiki – Zapad – Vostok – Rossija*, Novosibirsk 2004.
- HALLON, L., *Slovakia's International Economic Integration from 1993*, in: MILLER, M., MYLLYNTAUS, T. (eds.), *Pahtbreakers (Small European Countries Responding to Globalisation and Deglobalisation)*, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien 2007, s. 505-544.
- HANNIGAN, J.B., *The Orenburg Natural Gas project and Fuels-Energy Balances in Eastern Europe*, Ottawa 1980. ISBN: 0770900860.
- HANSON, P., *The rise and fall of the Soviet economy*, London 2003. ISBN: 0-582-29958-6.
- HARDT, J.P., KAUFMAN, R.F., *The impact of the Soviet trade shock on output levels in Central and East European economies*, Washington 1995. ISBN: 1563246120.
- HARRISON, M., *Soviet economic growth since 1928: the alternative statistics of G.I. Khanin*, in: *Europe-Asia Studies* 45, 1993, č. 1, s. 141-167.
- HARVEY, R., *Comrades: The rise and fall of the world communism*, London 2003. ISBN: 978-0719561474.
- HAVLIK, P., *Dismantling the command economy in Eastern Europe*, San Francisco 1991. ISBN: 9780813381374.
- HAVLIK, P., *Comparison of Real Products between East and West 1970-1983*, Wien 1986.
- HISTORICKÝ ÚSTAV ČR, *Cestou dějin*, Praha 2008. ISBN: 978-80-7286-105-7.
- HOHMANN, H.H., *Soviet Perestroika, economic reform and integration problems in Eastern Europe*, Berlin 1989. ISBN: 0521414172.
- HOUGH, J., *Democratization and Revolution in the USSR, 1985-1991*, New York 1997. ISBN: 9780815791492.
- HUTCHINGS, R.L., *Soviet-East European relations: consolidation and conflict*, Wisconsin 1988. ISBN: 978-0299093143.

- INSTITUT MEŽDUNARODNYCH I POLITIČESKICH ISSLEDOVANIJ, *Agrarnaja reforma v stranach CVE i Rossii 1990-2000*, Moskva 2003.
- IVANOV, A.E., *SSSR-ČSSR: naučno-proizvodstvennaja integracija i intensivifikacija*, Moskva 1989.
- JAKUBEC, I., *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848-1992*, Praha 2008. ISBN: 978-80-245-1450-5.
- JANÁČEK, K., *Československá ekonomika na prahu devadesátých let*, Praha 1990.
- JANÁČEK, K., *Československá ekonomika na prahu devadesátých let*, Praha 1990.
- JONÁŠ, J., *Světová ekonomika na přelomu tisíciletí*, Praha 2000. ISBN: 8072610163.
- JUDT, T., *Poválečná Evropa: historie po roce 1945*, Praha 2008. ISBN: 807391025X.
- KALINOVÁ, L., *K sociálním dějinám Československa v letech 1969-1989*, Praha 1999. ISBN: 8070793112.
- KALVODA, J., *Role Československa v sovětské strategii*, Praha 1999. ISBN: 80-902530-1-6.
- KAPLAN, K., ŠPIRITOVÁ, A., *ČSR a SSSR 1945-1948. Dokumenty mezivládních jednání*, Praha 1996.
- KAPLAN, K., PACL, V., *Tajný prostor Jáchymov*, České Budějovice 1993. 191 s. ISBN 80-901234-2-2.
- KARA-MURZA, S.G., *Belaja kniga. Ekonomičeskie reformy v Rossii 1991-2001*, Moskva 2002. ISBN: 5-9265--0054-0.
- KAŠE, J., KUČERA, J., ŠAROCHOVA, G., *České země v evropských dějinách*, 1. vydání, Praha 2006. ISBN: 80-7185-791-2.
- KEMME, D., *The chronic shortage model of centrally planned economies*, in: *Soviet Studies* 41, 1989, č. 3, s. 345-364.
- KENEZ, P., *A history of the Soviet Union from the beginning to the end*, Cambridge 2006. ISBN: 1139451022.
- KHANIN, G.I., *The 1950s: the triumph of the Soviet economy*, in: *Europe-Asia Studies* 55, 1993, č. 8, s. 1187-1212.
- KLENER, P., *Profesor Václav Chytil a uranové doly*, Praha: Univerzita Karlova, Ústav dějin, Archiv Univerzity Karlovy, 2003. 214 s. ISBN 80-239-0740-9.
- KLJUČEVSKIJ, V.O., *Ruské dějiny. Díl III*, Praha 1928.
- KOEVES, A., *Implicit Subsidies and Some Issues of Economic Relations inside Comecon*, in: *Acta Oeconomica* 6, 1983, č. 31, str. 125-136.

- KOLČIN, S., *Vostočnaja Evropa: pik krizisa proiděn*, in: *Mirovaja ekonomika i meždunarodnye otnošenija* 36, 1993, č. 12, s. 49-56.
- KOMÁREK, V., *Inovace a intenzifikace v hospodářství*, Praha 1986.
- KONTOROVÍČ, V., *Technological progress and research and development*, in: ELLMAN, M., KONTOROVÍČ, V. (eds.), *The Disintegration of the Soviet Economic System*. London 1992, s. 180-238.
- KORNAI, J., *Resource-constrained versus Demand-constrained Systems*, in: *Econometrica* 47, 1979, č. 4, s. 23-37.
- KOTYK, V., *Jednota či rozpad Ruska*, Praha 2010. ISBN: 9788024516400.
- KOTYK, V., *Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku*, Praha 2009. ISBN: 978-80-245-1512-0.
- KOTZ, D., *Russia's path from Gorbachev to Putin: the demise of the Soviet system and the new Russia*, London 2007. ISBN: 978-0415701471.
- KRASNIKOVA, E.V., *Ekonomika perechodnogo perioda*, Moskva 2009.
- KREMNEV, P.P., *Raspad SSSR: meždunarodno-pravovye problemy*, Moskva 2005.
- KŘEN, J., *Dvě století Střední Evropy*, Praha 2005. ISBN: 80-7203-612-2.
- LANDA, V., *Rossija i Čechija 1985-1996*, 1. vydání, Praha 1998. ISBN: 80-238-2300-0.
- LAVER, J., *Stagnation and Reform: the USSR 1964-9*, London 1997.
- LAVIGNE, M., *The Soviet Union inside Comecon*, in: *Soviet Studies* 35, 1983, č. 2, s. 135-153.
- LEGTTERS, L.H., *Eastern Europe: Transformation, Revolution, 1945-1991*, London 1992. ISBN: 0669249947.
- LEPKA, F., *Český uran 1945 – 2002 – Neznámé hospodářské a politické souvislosti, 1945 – 2002*, Praha 2003.
- LEVESQUE, J., *The enigma of 1989: the USSR and the liberation of Eastern Europe*, California 1997. ISBN: 978-0520206311.
- LEWIS, P.G., *Central Europe since 1945*, London 1997. ISBN: 978-0582036093.
- LONGWORTH, P., *Dějiny impéria. Sláva a pád ruských říší*, Praha 2008. ISBN: 978-80-7306-334-4.
- MADDISON A., *The World Economy: A Millennial Perspective*, Paris 2001. ISBN: 92-64 18608-5.
- MAKSIMOV, M.N., *Čechoslovackaja socialističeskaja republika*, Moskva 1987.
- MALIA, M., *The Soviet Tragedy: A History of Socialism in Russia, 1917-1991*.

- MARRESE, M., *CMEA: effective but cumbersome political economy*, in: International Organization 40, 1986, č. 2, s. 287-327.
- MARRESE, M., VANOUS, J., *Soviet subsidization of trade with eastern Europe: a Soviet perspective*, Berkeley 1993. ISBN: 9780877251521.
- MASON, D., *Revolution and transition in East-Central Europe*, Michigan 1996. ISBN: 978-0813328355.
- McFAUL, M., *Russia's unfinished revolution: political change from Gorbachev to Putin*, Washington 2002. ISBN: 0801488141.
- MEDVEDEV, R., *Andropov*, Moskva 2006. ISBN: 523502866X.
- MICHAL, J.Š., *Komparativní hospodářské systémy*, 1. vydání, Praha 1994. ISBN 80-7066-954-3.
- MICHENER, J.A., *Most ke svobodě. Krvavé události revolučního roku 1956 v Maďarsku*, Brno 2008. ISBN: 978-80-7217-590-1.
- MJALO, K. G., *Rossija i poslednie vojny XX veka (1989-2000). K istorii padenija sverchderžavy*, Moskva 2002.
- MLČOCH, L., *Chování československé podnikové sféry*, Praha 1990.
- MLEČIN, L., *Jurij Vladimirovič Andropov. Poslednyaya naděžda režima*, Moskva 2008.
- MLYNÁŘ, Z., *Krize v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi*, Praha 1991. ISBN: 8085431173.
- MUDD, G., *Acid In Situ Leach Uranium Mining: 2 – Soviet Block and Asia*, in: Tailings & Mine Waste 1, 2000, č. 5, s. 527-536.
- MYANT, M., *The Czechoslovak economy 1948-1988: The Battle for Economic Reform*, Cambridge 2010. ISBN: 0521143764.
- NÁLEVKA, V., *Světová politika ve 20. století*, Praha 2006. ISBN: 80-902261-4-0.
- NEKIPELOV, A.D., ORLIK, I.I., *Centralno-Vostočnaja Evropa vo vtoroj polovině XX veka*, 2. díl, Moskva 2002.
- NEKIPELOV, A.D., ORLIK, I.I., *Centralno-Vostočnaja Evropa vo vtoroj polovině XX veka*, 3. díl, 1. část, Moskva 2005.
- NEKIPELOV, A.D., ORLIK, I.I., *Centralno-Vostočnaja Evropa vo vtoroj polovině XX veka*, 3. díl, 2. část, Moskva 2007.
- NĚMEČEK, J., VORÁČEK, E. (eds.), *Česko-ruské vztahy v 19. a 20. století*, 1. vydání, Praha 2011. ISBN: 978-80-7286-190-3.

- NEMTSOV, A.A., ŠKOLNIKOV, V.M., *The Anti-Alcohol Campaign and Variations in Russian Mortality*, in: BOBADILLA, J.L., COSTELLO, C.A., MITCHELL, F. (eds.), *Premature Death in the New Independent States*, Washington 1997, s. 239-261.
- NEUSTADT, A., *Problém propojení světových cen s vnitřními a kontraktními cenami vzájemného obchodu zemí RVHP*, in: *Finance a úvěr* 39, 1990, č. 8, s. 522-531.
- NOVE, A., *Soviet Economic Performance: a Comment on Wiles and Ellman*, in: DREWNOWSKI, J. (ed.), *Crisis in the East European Economy: the Spread of the Polish Disease*, London 1982, s. 204-231.
- NYKRYN, J., *Zahraniční obchod ČSSR*, Praha 1988.
- OGNEV, A.P., *Ekonomičeskije otnošenija Vostok-Zapad v 80-e gody*, Moskva 1996.
- ORT, A., *Evropa 20. století*, Plzeň 2004. ISBN: 80-85983-46-X.
- OSLUND, A., *Šokovaja terapija v Vostočnoj Evrope i Rossii*, Moskva 1994.
- PACNER, K., *Osudové okamžiky Československa*, Praha 2012. ISBN: 978-80-7243-597-5.
- PACNER, K., VÍTEK, A., *Půlstoletí kosmonautiky*, Praha 2008. ISBN 978-80-87027-74-4.
- PEARSON, R., *The rise and fall of the Soviet Empire*, New York 1998. ISBN: 978-0761520573.
- PEČUROV, S., *Razvitie obstanovki v Evrope i Rossiya*, in: *Ekonomika i međunarodnye otnošenija* 36, 1993, č. 4, s. 125-130.
- PICHOJA, R., *Sovetskij Sojuz: istorija vlasti 1945-1991*, Novosibirsk 2000.
- PINDAK, F., *Inflation under Central Planning*, in: *Jahrbuch der Wirtschaft Osteuropas II*, 1983, s. 108-123.
- POZNANSKI, K., *Opportunity cost in Soviet trade with Eastern Europe: discussion of methodology and new evidence*, in: *Soviet Studies* 40, 1988, 2, s. 289-308.
- PREČAN, V., SLÁDEK, Z., *K vývoji sovětské politiky vůči státům Varšavské smlouvy*, Praha 1999. ISBN: 80-85270-90-0.
- PRŮCHA, V., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Období 1945-1992*, 2. díl, Brno 2009. ISBN: 978-80-7239-228-5.
- PRŮCHA, V., *Hospodářské a sociální dějiny Československa*, 1. díl, Brno 2004. ISBN: 978-80-7239-228-5.
- PULLMAN, M., *Konec experimentu. Přestavba a pád komunismu v Československu*, Praha 2011. ISBN: 978-80-87271-31-5.

- PŮLPÁN, K., *Nástin českých a československých hospodářských dějin do roku 1990*, 1. díl, Praha 1993. ISBN: 80-7277-195-7.
- REIMAN, M., *Rusko jako téma a realita doma a v exilu*, Praha 2008. ISBN: 9788072851041.
- ŘÍHA, L., *Hospodářská a vědeckotechnická spolupráce a integrace mezi SSSR a ČSSR*, Praha 1989.
- RICHARDSON, E., *The Struggle For Sobriety: Anti-Alcohol Campaigning Under Gorbachev And Yeltsin*, in: *Russian and East European Studies* 16, 1999, č. 5, s. 187-203.
- ROSATI, D.K., *The impact of the Soviet trade shock on central and East European economies*, Amsterdam 1994. ISBN-0-821300498-8.
- RYCHLÍK, J., *Československo a změny ve Východní Evropě na prahu událostí roku 1989*, in: *Slovanské historické studie*, č. 31, s. 137-214.
- RYCHLÍK, J., *Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989-1992*, Bratislava 2002. ISBN 80-88880-02-5.
- SAKWA, R., *Gorbachev and his reforms, 1985-1990*, New York 1990. ISBN: 978-0133624274.
- SAKWA, R., *Soviet politics in perspective*, Oxford 1998. ISBN: 0415169925.
- SAMOCHIN, J.M., *Ekonomičeskaja istorija Rossii*, Moskva 2001. ISBN 5-7598-0156-2.
- ŠASTITKO, V.M., BOČKOVA, V.I., *Vněšnjaja trgovlja SSSR so stranami SEV*, Moskva 1986.
- SAXONBERG, S., *The Fall: A Comparative Study of the End of Communism in Czechoslovakia, East Germany, Hungary and Poland*, Oxford 2013. ISBN: 1134435142.
- SCHOPFLIN, G., *Politics in Eastern Europe*, London 1993. ISBN: 978-0631147244.
- ŠEDIVÝ, Z., *Průběh ekonomické transformace na území bývalého SSSR a důsledky pro ekonomické vztahy s ČSFR*, Praha 1992. ISBN 80-7106-325-8.
- SEKANINA, M., *Československá ekonomika v osmdesátých letech 20. století*, in: *Acta Oeconomica Pragensia* 15, 2007, č. 7, s. 331-351.
- SEMANOVÁ, J., *Vývoj zadluženosti východoevropských států ve 2. polovině 80. let*, Praha 1991.
- ŠESTAKOV, V., *Novějšaja istorija Rossii*, Moskva 2008.

- SMIRNOV, A.V., *Otraženie vnešnei trgovli v balanse narodnogo khozyaistva*, in: BELKIN, V.D., GERONIMUS A.Ju. (eds.), *Model' dokhod-tovary i balans narodnogo khozyaistva*, Moscow 1978, s. 78-120.
- ŠMELEV, B., *Centralno-Vostočnaja Evropa vo vtoroi polovine XX. veka*, 2. díl, Moskva 2003.
- SMITH, G.A., *Soviet foreign trade: organization, operations and policy in 1918-1971*, New York 1972. ISBN: 9780275286507.
- SPIILKA, P., SUCHARDA, J., *Jaderná elektrárna Dukovany včera, dnes a zítra: stručná kronika 25 let provozu JE Dukovany*, Praha 2010.
- STELLNER, F. a kol., *Hospodářské dějiny v 16.-20. století*, Praha 2006. ISBN: 80-245-1141-X.
- ŠTĚPÁNEK, J., *Čechoslovákija i ekonomičeskoe sotrudničetvo so stranami – členami SEV*, Moskva 1974.
- STOKES, G., *The walls came tumbling down: the collapse of communism in Eastern Europe*, Oxford 2011. ISBN: 9780199732630.
- STRAYER, R., *Why Did the Soviet Union Collapse?: Understanding Historical Change*, New York 1998. ISBN: 076560003X.
- ŠUBIN, A.V., *Ot zastoja k reformam SSSR v 1917-1985 gg.*, Moskva 2001. ISBN: 5-8243-0123-9.
- SUMMERS, R., HESTON, A., *A new set of international comparisons of real product and prices: estimates for 130 countries. 1950-1985*, Washington 1991.
- ŠVANKMAJER, M., *Dějiny Ruska*, Praha 2010. ISBN: 978-80-7422-026-5.
- TARSCHYS, D., *The Success of a Failure: Gorbachev's Alcohol Policy, 1985-88*, in: *Europe-Asia Studies* 45, 1993, č. 1, s. 7-25.
- TEICHOVA, A., *The Czechoslovak economy 1918-1980*, Routledge 1988. ISBN: 1317831500.
- TOMEK, P., *Československý uran 1945-1989*, Praha 1999.
- TOMKA, B., *A social history of twentieth-century Russia*, Routledge 2013. ISBN: 0415628431.
- TUREK, O., *Podíl ekonomiky na pádu komunismu v Československu*, Praha 1995. ISBN: 8085270463.
- VEBER, A.B., LOGINOV, V.T., OSTROUMOV, G.S., ČERNJAEV, A.S., *Sojuz možno bylo sochranit'*, Moskva 1995. ISBN: 5-86493-001-6.
- VLADIMIROV, V.P., *Torgovoje sotrudničestvo stran SEV*, Moskva 1986.

- VOLKOGONOV, D.A., *Autopsy For An Empire: The Seven Leaders Who Built The Soviet Regime*, New York 1998. ISBN: 9780684834207.
- VOLKOGONOV, D.A., *Sem' vožděj*, Moskva 1995. ISBN: 5-7020-1031-0.
- VYKOUKAL, J., LITERA B., TEJCHMAN, M., *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, Praha 2000. ISBN: 80-85983-82-6.
- WANNER, J., *Brežněv a Východní Evropa*, Praha 1995. ISBN: 80-7184-041-6.
- WHITE, S., *Gorbachev and after*, Cambridge 1991. ISBN: 9780521424356.
- WHITE, S., *Russia Goes Dry. Alcohol, State and Society*, Cambridge 1996. ISBN: 9780521558495.
- WILES, P.J.D., *Soviet Inflation 1982*, in: Jahrbuch der Wirtschaft Osteuropas II, 1983, s. 76-89.
- WINIECKI, J., *Are soviet-type economies entering an era of long-term decline?*, in: Soviet Studies 38, 1986, č. 3, s. 325-348.
- ZABELIN, V., *Vnešnjaja trgovlja Rossii*, Moskva 2007.
- ŽÁČEK, P., *Za mír a socialismus až do trpkého konce. Dokumenty o spolupráci československé a sovětské rozvědky, 1985-1989*, in: Sborník Archivu bezpečnostních složek, 2008, č. 6, s. 103-119.
- ZADOROŽŇUK, E.G., MARJINA, V.V., SERAPIONOVA, E.P., *Čechija i Slovákija v XX veke*, Moskva 2005. ISBN: 5020103497.
- ZAMRAZILOVÁ, E., *Ekonomická úroveň ČSSR a její vývoj v mezinárodním srovnání*, Praha 1990. ISBN: 807006028X.
- ŽARINOV, V.V., VOZNIJUK, A. Ja., *Sovetsko-čechoslovackie otnošenija 1977-1982. Dokumenty i materialy*, Moskva 1984.
- ZEMAN, K., *Postavení ČSSR ve světové ekonomice*, Praha 1990.
- ŽÍDEK, L., *Dějiny světového hospodářství*, 1. vydání, Plzeň 2007. ISBN 978-80-7380-035-2.

Bibliografie

1. Kashapov, T., O charakteru sotrudničestva Sovetskogo Sojuza i Českoslovákii v 50-e gg. XX veka, in: Modern History 10, 2010, č. 5, s. 25-51.
2. Kashapov, T., Andropov's Perestroika and Soviet-Czechoslovak relation in 1982-1984, in: West Bohemian Historical Review 2, 2011, s. 81-102.

3. Kashapov, T., Torgovo-ekonomičeskie otnošenija Čechoslovakii i Sovetskogo Sojuza v 1990-1992 gg., in: Politika i obščestvom 90, 2011, s. 63-78.
4. Kashapov, T., Torgovlja i ekonomičeskoje sotrudničestvo Germanii i SSSR v period s 1939 po 1941 gg., in: Nacionalnaja bezopasnost' 18, 2012, č. 2, s. 105-119.
5. Kashapov, T., Stolypinova zemědělská reforma, in: Slovanský přehled 99, 2013, č. 3-4, s. 239-256.
6. Kashapov, T., Uroki agrarnoj reformy, in: Mikroekonomika 7, 2012, č. 5, s. 80-105.
7. Kashapov, T., Economic Relations Between the Soviet Union and Czechoslovakia in the 1980's, in: Life Science Journal 10, 2013, č. 7, s. 169-199.
8. Kashapov, T., Trade and Economic Relations of Czechoslovakia and the USSR in the Period of 1990–1992, in: Prague ESHP / Prager WISOHIM 24, 2016, č. 2, s. 70-86;
9. Kashapov, T., Československo-sovětská hospodářská spolupráce v první polovině 80. let 20. století, in: SLOVANSKÝ PŘEHLED 102, 2016, č. 2, s. 249-276.
10. Kashapov, T., Ekonomická spolupráce a obchod SSSR a Československa: vybrané problémy, in: Inovace a investice, 2018, č. 2, s. 80-89.